Materiallar to’plami · Conference Proceedings

“Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni ta’minlash: global chaqiriqlar va milliy yechimlar(Fuqarolarning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlari: transmilliy muammolar va ularni hal etish mexanizmlari)”

01 October – 14 November 2026

UDK 33

IQTISODIY, IJTIMOIY VA MADANIY HUQUQLARNI TA’MINLASH: GLOBAL CHAQIRIQLAR VA MILLIY YECHIMLAR

RISKLARNI TAQSIMLASHDA IQTISODIY SAMARADORLIK VA IJTIMOIY ADOLATNING O‘ZARO ALOQADORLIGI: SUG‘URTA BOZORINI INSTITUTSIONAL RIVOJLANTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOTNING INKLYUZIV VA BARQAROR O‘SISHINI TA’MINLASH METODOLOGIYASI

Sherzod Abduxalilovich Raximov*

Farg’ona davlat universiteti Mustaqil tadqiqotchisi

✉ sherzod15@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada risk taqsimoti aktuar mutanosiblik, ijtimoiy adolat va protsessual kafolatlar birligida tahlil qilinadi. Normativ-iqtisodiy yondashuv narx bilan hamyonboplikni farqlaydi. Shartli hisob yagona tarifdagi transfer va maqsadli subsidiyaning moliyalashtirish chegarasini ko‘rsatadi. Risk qatlamlari bo‘yicha javobgarlik matritsasi taklif etiladi. Inklyuziv o‘sishga ta’sir o‘lchanmaydi; himoya sifati bilan faoliyat davomiyligi o‘rtasidagi shartli mexanizm asoslanadi.

Kalit so‘zlar

: risk taqsimoti, aktuar mutanosiblik, ijtimoiy adolat, subsidiya, diversifikatsiya, samarali qamrov, inklyuziv o‘sish.

DOI: 10.5281/zenodo.23393340

KIRISH

Sug‘urta bozorining rivojlanishini faqat yig‘ilgan mukofotlar yoki tuzilgan shartnomalar soni bilan baholash himoyaning iqtisodiy va ijtimoiy mazmunini to‘liq ochmaydi. Muayyan xizmat bozorda mavjud bo‘lishi, fuqarolar uni sotib ola bilishi va zarar yuz berganda shartnomaga muvofiq mablag‘ni o‘z vaqtida olishi bir xil holat emas. Ushbu maqolada institutsional rivojlanish riskning qaysi qismi, kimlar o‘rtasida, qanday narxda va qaysi javobgarlik asosida taqsimlanishini aniqlashtiradigan jarayon sifatida qo‘yiladi.

Mahalliy adabiyotlarda investitsion loyihalarni sug‘urtalashning iqtisodiy mazmuni [1] hamda sug‘urta sektorining iqtisodiyotdagi o‘rni [2] muhokama qilingan. Mazkur yo‘nalishlar riskni boshqarish bilan xo‘jalik faoliyatining davomiyligi o‘rtasidagi aloqani tadqiq etishga asos beradi. Biroq alohida loyiha himoyasi bilan milliy iqtisodiyotning barqaror o‘sishi turli tahlil darajalaridir. Birinchisidagi foydali mexanizm ikkinchisida avtomatik ijobiy natija berishi haqidagi da’vo xarajatlar, qamrov va muqobil foydalanish imkoniyatlarini tekshirishni talab qiladi.

Hududiy sug‘urta bozorlaridagi tafovutlarni o‘rgangan tadqiqot [3] bir xil milliy ko‘rsatkich ortida turlicha himoya imkoniyatlari bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatishga xizmat qiladi. Raqamli iqtisodiyot sharoitidagi sug‘urtalash masalalari [4] esa xizmatga kirishning tashkiliy va texnologik jihatlarini tahlil etadi. Ushbu maqolada mazkur manbalar O‘zbekiston uchun tayyor natija sifatida emas, qaysi tafovutlarni alohida kuzatish kerakligini belgilovchi qiyosiy asos sifatida qo‘llanadi. Raqamlashtirish yoki bozorning o‘sishi

adolatga tenglashtirilmaydi.

Asosiy ilmiy muammo iqtisodiy samaradorlik, aktuar mutanosiblik va ijtimoiy himoya ehtiyoji o‘rtasidagi ziddiyatni yashirmasdan institutsional yechim ishlab chiqishdir. Riskka mos narx ayrim guruhlar uchun to‘lab bo‘lmas darajada yuqori bo‘lishi mumkin; to‘lash imkoniyatiga mos past narx esa tegishli moliyalashtirishsiz himoyani ishonchsizlashtiradi. Demak, adolatli maqsadni tanlash uning xarajatini kim ko‘tarishini asoslashdan ajratilmaydi. Ushbu ziddiyatni bitta umumiy rentabellik ko‘rsatkichi hal eta olmaydi.

Maqolaning maqsadi risklarni taqsimlashni aktuar, distributiv va protsessual mezonlar bo‘yicha birgalikda baholash metodologiyasini taklif etishdir. Ilmiy hissa sifatida himoya qiymatining moliyalashtirish chegarasi, birdamlik transferining oshkoraligi va risk qatlamlari bo‘yicha javobgarlik matritsasi ishlab chiqiladi. Shartli hisobiy misol narxlar va subsidiya o‘rtasidagi bog‘lanishni ko‘rsatadi. Natijalar nazariy-metodologik bo‘lib, real aholi daromadlari, tariflar yoki milliy iqtisodiy o‘sish ko‘rsatkichlari bo‘yicha empirik xulosa sifatida taqdim etilmaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot konseptual farqlash, normativ-iqtisodiy tahlil, sodda aktuar hisob va muqobil institutsional variantlarni taqqoslashga asoslanadi. Sakkizta manba 2016-yildan keyingi nashrlardan muammoning alohida tomonlarini yoritish uchun tanlandi. Mahalliy ishlar sug‘urtaning investitsiya va iqtisodiyot bilan aloqasini, Rossiya tadqiqotlari hududiy hamda raqamli sharoitlarni, xalqaro ishlar o‘zaro majburiyat, indeks sug‘urtasi talabi, xulqiy cheklovlar va sug‘urta qiymati masalalarini qamrab oladi [1–8]. Tanlov to‘liq tizimli adabiyotlar sharhi yoki meta-tahlil deb nomlanmaydi.

Uch tahliliy birlik farqlanadi. Sug‘urta shartnomasi zarar yuz bergandagi individual huquq va majburiyatlarni belgilaydi. Risk havzasi ishtirokchilar o‘rtasida xarajat va noaniqlikni taqsimlaydi. Institutsional tizim esa ushbu taqsimotning ijrosini, nizolarni ko‘rib chiqishni hamda davlat ishtirokining chegaralarini tashkil etadi. Bir birlikdagi yaxshi natija boshqasining yetarliligini isbotlamaydi: to‘g‘ri hisoblangan tarif xizmatning hamma uchun hamyonbopligini, keng qamrov esa har bir to‘lovning ishonchliligini avtomatik anglatmaydi.

Aktuar mezon sug‘urta va’dasining kutiladigan xarajati hamda uni moliyalashtirish manbasini solishtiradi. Distributiv mezon ushbu xarajatning guruhlar o‘rtasida qanday taqsimlanganini baholaydi. Protsessual mezon esa shartni tushunish, qaror sababini bilish va xatoni tuzatish imkoniyatini tekshiradi. Maqolada bu mezonlar bitta indeksdagi o‘zaro almashtiriladigan vaznlar sifatida emas, bir-birini to‘ldiradigan savollar sifatida olinadi. Maqsad qaysi guruh manfaatiga qancha ustuvorlik berilganini yashirmaslikdir.

Hisobiy misolda yo‘qotish miqdori, zarar ehtimoli, ma’muriy xarajat va to‘lov qobiliyatiga doir chegara muallif tomonidan shartli belgilanadi. Ular O‘zbekiston statistikasi yoki mavjud sug‘urta mahsulotining parametrlari emas. Misol kutiladigan xarajatlar bo‘yicha muvozanatni tushuntiradi; kapital bahosi, qayta sug‘urta narxi, soliqlar va parametr noaniqligi unda alohida hisoblanmaydi. Shuning uchun olingan tariflar amaliy tavsiya emas, moliyalashtirish mantiqini tekshirish vositasidir.

Falsafiy yondashuv samaradorlikni faqat eng kam pul xarajati, adolatni esa faqat hamma uchun bir xil narx deb talqin qilishni cheklaydi. O‘zaro majburiyat va davlat salohiyati o‘rtasidagi munosabatga doir nazariy ish [5] umumiy qoidaning barqarorligini fuqarolar bilan institutlar o‘rtasidagi munosabat sifatida muhokama qiladi. Sug‘urta uchun chiqariladigan mualliflik xulosasi shuki, birdamlikka murojaat qilish transferning manbasi, oluvchisi va nazoratini oshkor etish zaruratini bekor qilmaydi. Tahlil shu normativ farqlashni hisobiy chegaralar bilan bog‘laydi.

NATIJALAR

Riskni o‘tkazish va yo‘qotishni kamaytirishning farqi. Birinchi natija sug‘urtaning iqtisodiy vazifalarini farqlashdan iborat. Zararni boshqa subyektga o‘tkazish uning jismoniy sababini yo‘q qilmaydi. Xonadon yoki korxona yo‘qotgan mulk uchun to‘lov olganda uning moliyaviy holati yengillashishi mumkin, biroq buzilgan resursning o‘rnini tiklash baribir xarajat talab qiladi. Oldini olish choralari esa zarar ehtimolini yoki uning miqdorini kamaytirishga qaratiladi. Demak, transfer samarasi bilan profilaktika samarasini bir xil iqtisodiy natija sifatida ikki marta hisoblash mumkin emas.

Sug‘urta qiymatini tahlil qiluvchi xalqaro hisobotda riskni boshqarish va moliyaviy himoya iqtisodiy

faoliyat bilan bog‘lanadi [8]. Ushbu maqolada shu bog‘lanish shartli mexanizm sifatida ochiladi: o‘z vaqtida olingan to‘lov faoliyatni tiklashdagi moliyaviy uzilishni qisqartirishi mumkin; bu imkoniyat qarzdorlik, ishlab chiqarish quvvati va boshqa xizmatlarning mavjudligiga ham bog‘liq. Shartnoma sonining ortishi ushbu mexanizmning haqiqatan ishlaganini tasdiqlash uchun yetarli emas.

Ikkinchi farqlash aktuar tenglik bilan ehtiyojga asoslangan adolat o‘rtasidadir. Xavfi va qoplamasi bir xil mijozlarga bir xil xarajat tamoyilini qo‘llash narxlashdagi izchillikni bildiradi. Biroq bir xil riskka ega ikki shaxsning daromadi har xil bo‘lishi mumkin. Narxning riskka mosligi uning har ikki shaxs uchun birdek qulay ekanini anglatmaydi. Xuddi shuningdek, hammaning bir xil badal to‘lashi risk xarajatlarini bir xil nisbatda moliyalashtirayotganini bildirmaydi.

Maqolada ijtimoiy adolatning talabi sug‘urtalovchining xarajatini shunchaki inkor etish orqali qondirilmaydi. Agar muayyan guruhga texnik xarajatdan arzon himoya berilsa, tafovut boshqa ishtirokchilar, davlat, xayriya mablag‘i yoki tashkilot kapitali hisobidan qoplanadi. Bu variantlarning har biri alohida distributiv tanlovdir. Tafovutni oshkor etmaslik moliyaviy barqarorlikka putur yetkazishi yoki boshqa mijozga sezilmaydigan yuk o‘tkazishi mumkin.

Shundan kelib chiqib, institutsional qarorda uch savol bir vaqtda qo‘yilishi taklif etiladi: shartnomaviy himoyaning xarajati qanday hisoblangan; maqsadli guruh uning qaysi qismini to‘lay oladi; qolgan qismni kim va qancha muddat moliyalashtiradi? Bu savollar birdamlikni rad etmaydi, balki uni bajarilishi mumkin bo‘lgan majburiyatga aylantiradi. Muayyan guruhni qo‘llab-quvvatlashga siyosiy rozilik mavjud bo‘lishi uning moliyaviy manbasini cheksiz deb olishga asos bo‘la olmaydi.

Risk havzasining hajmi va o‘zaro bog‘liqlik chegarasi. Uchinchi natija qamrovni kengaytirish barcha noaniqlikni bartaraf etmaydi, degan farqlashdir. Buni avvalgi ikki guruhli misoldan alohida, bir xil dispersiyaga ega zararlar uchun sodda formula orqali ko‘rsatish mumkin. Har bir X_i yo‘qotishining dispersiyasi σ^2, juftliklar korrelatsiyasi esa bir xil va manfiy bo‘lmagan ρ bo‘lsin. n ishtirokchining o‘rtacha zarariga doir ayniyat quyidagicha olinadi:

Institutsional ma’noda bundan riskning qatlamlarini farqlash taklifi kelib chiqadi. Tez-tez yuz beradigan, kichik zarar uchun o‘z zimmasida qoldirish va profilaktika; o‘rta qatlam uchun sug‘urta havzasi; yuqori qatlam uchun qayta sug‘urta yoki oldindan moliyalashtirilgan boshqa himoya ko‘rib chiqiladi. Favqulodda davlat ko‘magi nazarda tutilsa, uning chegarasi ham ochiq belgilanadi. Har bir qatlamda xizmat xarajati va riskni yakunda ko‘taruvchi tomon ko‘rsatilishi kerak.

Bunda majburiy ravishda barcha riskni davlatga o‘tkazish yoki barcha zararni xususiylashtirish taklif etilmaydi. Tanlov zarar xususiyati, tekshirish xarajati, moliyalashtirish qobiliyati va javobgarlik bilan bog‘liq. Davlat kafolati davlat uchun yo‘qotish ehtimolini bekor qilmaydi; qayta sug‘urta esa kontragentga va shartnomaning qoplash chegarasiga doir savollarni tug‘diradi. Risk havzasining tashqi ko‘rinishda kattalashishi uning ichida bir xil xavf konsentratsiyalanayotganini yashirmasligi lozim.

Indeks sug‘urtasiga oid tadqiqot xizmatga talabni baholashda mahsulotning real himoya xususiyatini hisobga olish muhimligini ko‘rsatadi [6]. Zarar yuz berganda indeks to‘lovni boshlamasligi mumkin bo‘lgan vaziyatda mijozning mahsulotdan voz kechishi faqat savodsizlik sifatida talqin qilinmaydi. Ushbu maqolada shundan kelib chiqib, qamrov mezoniga shartnoma sonidan tashqari, zarar bilan haqiqiy to‘lov o‘rtasidagi moslikni ham kiritish tavsiya etiladi. Arzon va sodda mahsulot ham himoya ehtiyojiga mos kelmasa, inklyuzivlikni to‘liq ta’minlamaydi.

Xulqiy sug‘urta siyosati tadqiqoti himoya va oldini olishni birgalikda muhokama qiladi [7]. AQSh dasturiga tegishli mazkur ish O‘zbekiston uchun tayyor natija emas. Undan chiqarilgan metodologik taklif mahsulotni tushuntirish, narx subsidiyasi va xavfsizlikka investitsiyani alohida vositalar sifatida baholashdir. Ularning xarajati va ta’siri bir ko‘rsatkichga mexanik birlashtirilmaydi.

Risk taqsimotini asoslash matritsasi. Jadvalda taklif etilayotgan institutsional metodologiyaning asosiy tekshiruv birliklari jamlangan. U davlat uchun majburiy siyosat yoki sug‘urta mahsulotining tayyor tarifi emas. Matritsa qaysi vosita qaysi muammoni hal qilishini, xarajat kim zimmasiga tushishini va adolatga doir qaysi savol ochiq qolishini ko‘rsatadi. Shu tariqa iqtisodiy samaradorlik bilan ijtimoiy himoya umumiy shior emas, farqlangan qaror mezonlariga aylantiriladi.

1-jadval. Risk taqsimotining institutsional baholash matritsasi

Vazifa	Asosiy mexanizm	Xarajatni ko‘taruvchi tomon	Adolat va barqarorlik tekshiruvi
Kichik zararni boshqarish	Oldini olish va asoslangan o‘z ulushi	Xonadon, korxona yoki ko‘mak dasturi	O‘z ulushi himoyani amalda ma’nosiz qilmayaptimi?
Oddiy sug‘urta qatlami	Risk havzasi va shartnomaviy qoplama	Badal to‘lovchi va kapital egasi	Narx, va’da va moliyalashtirish mosmi?
Yirik zarar qatlami	Qayta sug‘urta va riskni yoyish	Sug‘urtalovchi va qayta sug‘urtalovchi	Korrelatsiya, istisno va kontragent riski ochiqmi?
Hamyonboplik	Manzilli yordam yoki ochiq o‘zaro subsidiya	Belgilangan guruh yoki tashqi moliyalashtiruvchi	Kim oladi, kim to‘laydi va manba qancha davom etadi?
Samarali foydalanish	Tushunarli shart va qayta ko‘rib chiqish	Xizmat tashkilotchisi va nazorat instituti	Qoplama, muddat va e’tiroz yo‘li amalda ishlaydimi?

Matritsadan foydalanishda bir vositaning boshqa vazifani avtomatik bajarishi taxmin qilinmaydi. Masalan, subsidiya to‘lovni tezlashtirmaydi, ochiq axborot esa katastrofik zarar uchun yetarli kapital yaratmaydi. Har bir kamchilikka mos chorani tanlash resurs sarfini asoslashga yordam beradi. Bir xil natijaga turli vositalar bilan erishish mumkin bo‘lsa, ularning bevosita xarajati va guruhlar bo‘yicha oqibati alohida taqqoslanadi.

Baholashning davriyligi ham muhim. Birinchi yilda arzon ko‘ringan mahsulot keyinchalik subsidiya manbai yo‘qolgani, xavf tarkibi o‘zgargani yoki zarar to‘plangani sabab barqaror bo‘lmay qolishi mumkin. Shuning uchun matritsadagi har bir qarorga qayta ko‘rib chiqish sharti, ma’lumot manbai va javobgar institut biriktirilishi taklif etiladi. Himoyaning uzluksizligi bir martalik qamrov ko‘rsatkichidan alohida natija hisoblanadi.

MUHOKAMA

Taklif etilgan metodologiyaning asosiy afzalligi adolat va samaradorlikni bir-biriga mutlaq qarama-qarshi qo‘ymasligidir. Risk havzasining barqaror moliyalashtirilishi shartnomaviy himoya uchun zarur; guruhlar o‘rtasidagi yukning oshkoraligi esa ushbu himoyaning legitimligini baholashga xizmat qiladi. Biroq mezonlar har doim bir xil yechim bermaydi. Narxni pasaytirish, subsidiya xarajatini qisqartirish va yuqori riskli guruhga to‘liq himoya berish ayrim sharoitlarda birgalikda bajarilmasligi mumkin. Metodologiya aynan shu tanlovni ochiq ko‘rsatishga qaratilgan.

Birinchi cheklov hududiy va institutsional farqlarga tegishli. Rossiya hududlari bo‘yicha sug‘urta tafovutlarini o‘rgangan ish [3] qiyosiy savollar beradi, ammo undagi hududlar yoki davr natijalarini O‘zbekistonga ko‘chirish mumkin emas. Mahalliy tahlilda daromad, xo‘jalik tarkibi, xavf xususiyati va xizmatga kirish bir xil davr hamda bir xil birlikda o‘lchanishi zarur. Sug‘urta mukofotining pastligi har doim himoya ehtiyoji pastligini anglatmaydi; muqobil izohlar alohida tekshiriladi.

Ikkinchi cheklov ma’lumotning aniqligidir. Ehtimolni noto‘g‘ri baholash texnik narxni, daromad haqidagi xato ma’lumot esa subsidiyaning manzilliligini buzishi mumkin. Shu bois narxni yanada mayda guruhlarga ajratish avtomatik adolatliroq degan xulosa chiqarilmaydi. Mayda tasnifning aktuar foydasi uning tekshirish xarajati, shaxsiy ma’lumotga aralashuvi va asossiz chetlanish ehtimoli bilan birga baholanishi kerak. Maqola bu masalada yagona universal chegara borligini da’vo qilmaydi.

Uchinchi cheklov nazariy mexanizm bilan sababiy natija o‘rtasidagi farqdir. Sug‘urta kengaygan davrda iqtisodiy o‘sish kuzatilishi uning aynan sug‘urta sababli yuz berganini isbotlamaydi. Daromad o‘sishi sug‘urtaga talabni ham ko‘paytirishi mumkin; institutlar sifati ikkala jarayonga ta’sir etishi ehtimoli mavjud. Shuning uchun kelgusi empirik tekshiruvda vaqt tartibi, tanlanish va muqobil izohlar hisobga olinishi kerak. Bu maqolada bunday ekonometrik tekshiruv o‘tkazilmagan.

Nihoyat, sug‘urta qiymati haqidagi xalqaro hisobot [8] soha assotsiatsiyasi nuqtayi nazaridan tayyorlanganini inobatga olish lozim. Uning konseptual dalillari tanqidiy foydalanish uchun muhim, ammo manfaatdor institut pozitsiyasi mustaqil sababiy baholashning o‘rnini bosmaydi. Maqolaning mualliflik natijalari aynan shu chegarani saqlaydi: himoya imkoniyatlari iqtisodiy davomiylik bilan bog‘lanadi, biroq barcha sug‘urta mahsulotlari, barcha guruhlar va barcha davrlar uchun ijobiy natija oldindan qabul qilinmaydi. Har bir institutsional tanlovning xarajati va foydasi alohida ochiladi.

Amaliy tekshiruv va baholash chegarasi. Keyingi tadqiqotda shartnomalar soni, qoplangan zarar, to‘lov muddati va mijoz zimmasida qolgan yo‘qotish birgalikda kuzatilishi tavsiya etiladi. Maqsadli subsidiya uchun yordam olgan guruhning qamrovi bilan bir qatorda, yordam olmagan, lekin o‘xshash ehtiyojga ega guruhning holati ham o‘rganiladi. Dastur xarajati faqat ajratilgan mablag‘ emas, uni boshqarish va nazorat qilish xarajatini ham o‘z ichiga olishi kerak.

Baholash oldindan e’lon qilingan mezonlarga tayanishi lozim. Zarar sodir bo‘lmagan davrdagi past to‘lovni darhol yutuq, katta falokat yilidagi yuqori to‘lovni esa avtomatik muvaffaqiyatsizlik deb belgilash mumkin emas. Bajar-

ilgan va’da, qabul qilingan risk hamda haqiqiy moliyalashtirish bir xil davr doirasida taqqoslanadi. Ushbu tartib himoya sifati bilan oddiy bozor hajmi o‘rtasidagi farqni amaliy tahlilda saqlaydi.

XULOSA

Sug‘urta bozorini institutsional rivojlantirish mazkur tadqiqotda risk, xarajat va javobgarlikni iqtisodiy subyektlar o‘rtasida asoslangan tarzda taqsimlash jarayoni sifatida talqin qilindi. Asosiy metodologik natija aktuar mutanosiblik, distributiv adolat va protsessual kafolatlarni birgalikda, ammo bir-biriga tenglashtirmasdan baholashdan iborat. Riskka mos narx hamma uchun birdek hamyonbop bo‘lmasligi, past narx esa mustaqil moliyalashtirishsiz ishonchli himoyani anglatmasligi ko‘rsatildi. Shartli hisobiy misol yagona tarifning o‘zaro subsidiyalashni, maqsadli yordamning esa ochiq tashqi transferni talab qilishini tushuntirdi. Hisoblar faqat kutiladigan xarajatga asoslangani sababli ulardan to‘lovga qobiliyatlilik kafolati chiqarilmadi. Risk havzasi hajmi bilan diversifikatsiya imkoniyati farqlanib, musbat o‘zaro bog‘liqlik sharoitida tizimli yo‘qotish butunlay bartaraf bo‘lmasligi asoslandi. Institutsional yechim sifatida oldini olish, o‘z zimmasida qoldirish, sug‘urta, qayta sug‘urta va ehtimoliy davlat ishtirokining chegaralarini ochiq belgilash taklif etildi. Inklyuzivlik shartnomaga ega bo‘lish bilangina emas, uning tushunarliligi, moliyaviy qulayligi va tegishli zarar bo‘yicha o‘z vaqtida bajarilishi bilan bog‘landi. Iqtisodiy o‘sishga doir xulosa sababiy ko‘rsatkich emas, ishonchli himoya orqali faoliyat davomiyligini qo‘llab-quvvatlashga oid shartli mexanizm sifatida bayon qilindi. Taklif etilgan matritsa siyosatning qaysi muammoni hal etishi, kimni qo‘llab-quvvatlashi va xarajatni kim ko‘tarishini aniqlashtiradi. Uning amaliy samaradorligi mahalliy risklar, aholi ehtiyoji, sug‘urta to‘lovlari va muqobil moliyalashtirish haqidagi ma’lumotlar bilan mustaqil tekshirilishi kerak. Shu tariqa barqaror o‘sish maqsadi sug‘urta hajmini oshirish bilan emas, himoyaning sifati va taqsimotning asoslanganligi bilan bog‘lanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shaislamova N.K. Sug‘urta investitsiya risklarini boshqarishning samarali vositasi // Iqtisod va moliya. № 2 (150). 2022. (p. 40–47).

2. Jamolova X.O‘. Sug‘urta sohasining O‘zbekiston iqtisodiyotidagi o‘rni // Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting. Vol. 4, maxsus son. 2024. (p. 8–12).

3. Прокопьева Е.Л. Анализ диспропорций страховой деятельности в регионах РФ и его применение в управлении региональными рисками // Финансы и бизнес. Т. 16, № 3. 2020. (p. 128–152). DOI: 10.31085/1814-4802-2020-16-3-128-152

4. Ахвледиани Ю.Т. Трансформация страхового рынка в условиях цифровизации // Вестник Российского экономического университета имени Г.В. Плеханова. Т. 18, № 3 (117). 2021. (p. 5–11). DOI: 10.21686/2413-2829-2021-3-5-11

5. Besley T. State Capacity, Reciprocity, and the Social Contract // Econometrica. Vol. 88, № 4. 2020. (p. 1307–1335). DOI: 10.3982/ECTA16863

6. Clarke D.J. A Theory of Rational Demand for Index Insurance // American Economic Journal: Microeconomics. Vol. 8, № 1. 2016. (p. 283–306).
DOI: 10.1257/mic.20140103

7. Kunreuther H. Improving the National Flood Insurance Program // Behavioural Public Policy. Vol. 5, № 3. 2021. (p. 318–332).
DOI: 10.1017/bpp.2018.26

8. Schanz K.-U. The Value of Insurance in a Changing Risk Landscape // The Geneva Association. 2023. (p. 21–35).